

Сутність поняття “економічна безпека підприємства”

*Мішин О.Ю., Mishin O. J. к.е.н., доц. кафедри економічного аналізу ХНЕУ,
Мішина С.В., Mishina S.V., к.е.н., доц. кафедри управління та економіки праці*

Проаналізовано та систематизовано за змістом існуючі визначення поняття “економічна безпека підприємства”; уточнено визначення поняття “економічна безпека підприємства”, що, на відміну від існуючих, враховує стан захищеності ресурсів підприємства, не тільки в статичній, а й в динамічній та чітко визначає місце економічної безпеки в забезпеченості ефективного функціонування підприємства.

Ключові слова: загрози, економічна безпека, підприємство, стан захищеності, економічна безпека підприємства.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В умовах динамічного зовнішнього середовища та нестійкого розвитку національної економіки вітчизняні підприємства стикаються з безліччю загроз для свого функціонування. Ці загрози носять різний характер: фінансовий, економічний, соціальний, кадровий, інформаційний, виробничий, комерційний. Тому перед суб'єктами господарювання постає завдання забезпечення, по-перше, стабільності функціонування шляхом уникнення або нейтралізації загроз, а по-друге ефективності діяльності за рахунок зваженого управління соціально-трудовами, фінансовими, виробничими та іншими бізнес-процесами. Це завдання ускладнюється несприятливим соціально-економічним та політичним простором в Україні. У зв'язку з цим актуальності набувають питання уточнення понятійно-категорійного апарату, що зробить можливим формування відповідних систем управління економічною безпекою на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор з посиланням на джерела. Поняття економічної безпеки підприємства досліджувалося в працях таких вітчизняних та зарубіжних економістів:

Зубок М., Зубок Р., Лянной Г., Клебанова Т., Пономаренко В., Шемаєва Л., Шевченко І., Шликов В.

Досліджуючи поняття економічної безпеки, більшість економістів розглядає його з позицій практичного підходу, тобто з урахуванням особливостей функціонування суб'єктів господарювання, яких обрано в якості інформаційної бази дослідження. В рамках конкретного дослідження такий підхід виправданий, проте універсальність трактування не досягається. Тому, метою даного дослідження є уточнення сутності та визначення поняття економічної безпеки підприємства.

Як справедливо стверджує Шемаєва Л. [28], зміст економічної безпеки підприємств розкривається через забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища із застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища. Проте, слід проаналізувати, чи у всіх існуючих визначеннях враховано необхідність спрямованості системи економічної безпеки на реалізацію цілей підприємства. Перелік визначень поняття “економічна безпека підприємства” наведений в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття “економічна безпека підприємства”

Автор, джерело	Визначення
1	2
Бендіков М. [1]	Економічна безпека підприємства – стан захищеності науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз
Воронович Л. [6]	Економічна безпека підприємства – стан незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торгівельних організацій, від нераціональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків

Продовження табл. 1

1	2
Гапоненко В., Беспалько А., Власков А. [2]	Економічна безпека підприємства – це такий стан суб'єкта господарювання, за якого він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення чи захисту від існуючих небезпек та загроз чи інших непередбачуваних обставин та в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику
Дубецька С. [4]	Економічна безпека підприємства – стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників
Забродський В., Капустін Н. [7]	Економічна безпека фірми – кількісна та якісна характеристика властивостей фірми, яка відображає здатність «самовиживання» та розвиток в умовах виникнення зовнішньої та внутрішньої загроз
Зубок М., Зубок Р. [8]	Економічна безпека – стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).
Ілляшенко С. [9]	Економічна безпека підприємства – стан ефективного використання ресурсів підприємства і існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії
Капустін Н. [10]	Економічна безпека – сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів
Ковальов Т. Сухорукова Т. [11]	Економічна безпека підприємства – стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображуються негативно на його діяльності

Продовження табл.1

1	2
Клейнер Г. [24]	Економічна безпека підприємства (фірми) – це такий стан певного господарюючого суб'єкта, за якого життєво важливі компоненти структури та діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін
Козаченко Г. [12]	Економічна безпека підприємств – міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства
Колосов А. [30]	Економічна безпека підприємства – стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки
Корієнко А. [13]	Економічна безпека підприємства – стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого реальні та/або можливі збитки виявляються нижчим за встановлені підприємством межі
Лянний Г. [14]	Економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізаційних чинників
Мелехов А., Камишнікова Е. [15]	Економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії (статутних завдань)
Олейніков Є. [16]	Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому
Пілова Д. [17]	Економічна безпека підприємства – здатність підприємства досягти певної мети в умовах макросередовища та мікросередовища, що склалися

1	2
Покропивний С. [3]	Економічна безпека підприємства – це становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому
Половнев К. [19]	Економічна безпека промислового підприємства – це безперервний процес забезпечення на промисловому підприємстві, яке знаходиться в визначеному зовнішньому середовищі, стабільності його функціонування, фінансової рівноваги та регулярного отримання прибутку, а також можливості виконання поставлених цілей та задач, можливості до подальшого розвитку та вдосконалення на різноманітних стадіях життєвого циклу підприємства і в процесі визначення конкурентних ринкових стратегій
Раздіна Є. [21]	Економічна безпека – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів
Саллі В., Саллі С. [22]	Економічна безпека підприємства – стан, що визначається керівництвом і власниками підприємства як задовільний (прийнятний, бажаний, цільовий), і може проявлятися у досягненні певного рівня виробництва та бажаного рівня економічних показників та підтримуватися протягом певного періоду часу
Соколенко Т. [23]	Економічна безпека підприємства – стан, при якому стратегічний потенціал підприємства знаходиться поблизу адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони
Судоплатов А. Лекареєв С. [25]	Безпека підприємства – це такий стан його правових, економічних та виробничих відносин, а також матеріальних, інтелектуальних та інформаційних ресурсів, який виражає здатність підприємства до стабільного функціонування
Шалагін Д. [26]	Економічна безпека підприємства – стан, у якому забезпечується мінімальний негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на діяльність та економічний результат підприємства

1	2
Шемаєва Л. [27]	Економічна безпека суб'єкта господарювання – характеристика суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище
Шликов В. [28]	Економічна безпека підприємства – стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз
Авторське визначення	Економічна безпека підприємства – стан захищеності бізнес-процесів та їх ресурсного забезпечення, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз і дозволяє забезпечити стабільне функціонування та розширене відтворення з мінімальними втратами для підприємства

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не зважаючи на значну кількість праць, залишається невирішеною проблема уточнення понятійно-категорійного апарату з метою досягнення універсальності визначень і можливості застосування для підприємств будь-якої галузі економіки.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є уточнення сутності поняття “економічна безпека підприємства”. Для досягнення мети були поставлені і вирішені завдання, що полягають в аналізі існуючих визначень, їх групуванні за змістом та уточненні визначення поняття “економічна безпека підприємства”.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз існуючих визначень поняття “економічна безпека підприємства”, наведених в табл. 1 показав, що їх можна розділити за змістом на три групи (табл. 2). Найменш численна група містить визначення економічної безпеки як характеристики суб'єкта господарювання.

Систематизація визначень поняття “економічна безпека підприємства” за змістом

Змістовна характеристика визначення	Автор визначення, джерело
1. Стан:	
захищеності	Бендіков М. [1]; Гапоненко В., Беспалько А., Власков А. [2]; Клейнер Г. [24]; Ковальов Т. і Сухорукова Т. [11]; Колосов А. [30]; Лянний Г. Шликов В. [28]
незалежності від негативних дій, впливів	Воронович Л. [6]
ресурсів, потенціалу	Зубок М., Зубок Р. [8]; Ілляшенко С. [9]; Корієнко А. [13]; Мелехов А., Олейніков Є. [16]; Камишнікова Е. [15]; Покропивний С. [3]
об’єкта (підприємства) та його відносин	Дубецька С. [4]; Соколенко Т. [23]; Саллі В., Саллі С. [22]; Судоплатов А. Лекарев С. [25] Шалагін Д. [26]
2. Характеристика системи, суб’єкта господарювання	Забродський В., Капустін Н. [7]; Подлужна Н. [18]; Шемаєва Л. [27]
3. Інші змістовні характеристики:	
3.1. Сукупність чинників	Капустін Н. [10]
3.2. Міра гармонізації інтересів	Козаченко Г. [12]
3.3. Здатність досягати мети	Пілова Д. [17]
3.4. Процес забезпечення стабільності	Половнєв К. [19]
3.5. Комплекс заходів	Раздіна Є. [21]

Ці визначення носять досить обмежений характер, проте, як на нашу думку, мають право на існування. До групи інших визначень віднесені трактування економічної безпеки як: сукупності чинників, міри гармонізації інтересів, здатності досягати мети, процесу забезпечення стабільності, комплексу заходів. Ці підходи до визначення економічної безпеки мають яскраво виражений управлінський аспект, тому, як на нашу

думку, не розкривають економічну сутність самого поняття “економічна безпека”. Переважна більшість визначень економічної безпеки зводиться до трактування економічної безпеки як стану захищеності підприємства, або взагалі стану суб’єкта господарювання, ефективності використання його ресурсів, потенціалу. Як на думку автора, найбільш обґрунтованим є підхід до визначення економічної безпеки як стану захищеності підприємства. Він відображує зміст самого поняття безпека.

Як стверджує Шевченко І. [27], основне значення системи економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є:

забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;

попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов’язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх супротивників».

Ґрунтуючись на такому твердженні [27], доцільним є врахування у визначенні економічної безпеки саме тих переваг, які надає підприємству стан захищеності. В авторському визначенні це забезпечення стабільного функціонування та розширеного відтворення з мінімальними втратами для підприємства. Ці переваги підприємство зможе отримати за умов уникнення або попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. Загроза є сукупністю діянь (дій або бездіяльності), а також умов і чинників, що породжують економічну небезпеку [5]. Крім того, в багатьох літературних джерелах [3, 8, 9, 13, 15, 16] економічна безпека зводиться лише до стану захищеності ресурсної бази та потенціалу підприємства. Проте більшість ресурсів підприємства знаходяться не в статистичному, а в динамічному стані. Тому, авторами запропоновано розуміти під економічною безпекою підприємства – стан захищеності бізнес-процесів та їх ресурсного

забезпечення, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз і дозволяє забезпечити стабільне функціонування та розширене відтворення з мінімальними втратами для підприємства.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Таким чином, науковим результатом даного дослідження є уточнення визначення поняття “економічна безпека підприємства“, що, на відміну від існуючих, враховує стан захищеності ресурсів підприємства, не тільки в статичній, а й в динамічній та чітко визначає місце економічної безпеки в забезпеченості ефективного функціонування підприємства. Запропоноване визначення має універсальний характер. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є розробка універсальної структури системи управління економічною безпекою вітчизняних суб’єктів господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 2. – С.17-29.
2. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. – М. : Изд-во "Ось-89", 2007. – 208 с.
3. Грещак М.Г. Економіка підприємства: підручник / М.Г. Грещак, В.М. Колот, А.П. Наливайко та ін.; [за заг. ред. С.Ф. Покропивного]. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
4. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України // Недержавна система безпеки підприємництва як суб’єкт національної безпеки України: Збірник матеріалів наук.-практ. конф.– К.: Вид-во Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – С.146-172.
5. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / [П. В. Круш, В. І. Подвігіна, Б. М. Сердюк та ін.]; за заг. ред. П. В Круш. – [2-ге вид.]. – К. : Ельга-Н, КНТ, 2009. – 780 с.
6. Економічна енциклопедія. За ред. Л. М. Воронович. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 1350с.
7. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес. – 1999. – № 13. – С. 27–30.

- 8.Зубок М. І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М. І. Зубок, Р. М Зубок. – К. : Істина, 2004. – 144 с.
- 9.Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3(21). – С. 12-19.
10. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-информ. – 1999. – № 11-12. – С. 45-47.
11. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-52.
12. Козаченко Г.В. Экономическая безопасность: сущность и механизмы обеспечения: монография / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев, О.М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280с.
13. Корієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис.. канд. екон. наук.: 08.06.01 / А.В. Корієнко. – К., 2000. – 19 с.
14. Лянной Г. Система экономической безопасности предприятия// ВОР – журнал о личной и коммерческой безопасности. – 2006. – №7. – С. 16-19.
15. Мелихов А. А. Эволюция подходов к содержанию категории «экономическая безопасность предприятия» / А. А. Мелихов, Э.В. Камышникова // Вісник Приазовського державного технічного університету. – 2009. – № 19. – С. 316-319.
16. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность): Учеб.-практ. пособие / Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова / Е.А. Олейников (ред.) – М. : Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. – 288 с.
17. Пілова Д.П. Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Д.П. Пілова. – Кривий Ріг, 2007. – 20 с.
18. Подлужна Н.О. Організація управління економічною безпекою підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Н.О. Подлужна. – Донецьк, 2003. – 20 с.
19. Половнев К.С. Механизм обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия : дисс. канд. екон. наук. – Екатеринбург, 2002. – 177 с.
20. Пономаренко В.С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: [монография] / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х. : ИНЖЭК, 2004. – 364 с.
21. Раздина Е.В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития): дис. канд. екон. наук: 08.00.01 / Е.В. Раздина. – М., 1998. – 164 с.
22. Салли В.И. К созданию системы оценки состояния угольных шахт / В.И. Салли, С.В. Салли // Уголь Украины. – 2009. – № 6. – С. 35-38.

23. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки // Сучасна наука XXI століття: сьома міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. : матеріали конф. – Київ, 2011.
 24. Стратегии бизнеса: справочник / под ред. Г.Б. Клейнера. – М. : Изд-во КОНСЭКО. – 1998. – 288 с.
 25. Судоплатов А. П. Безопасность предпринимательской деятельности / А.П. Судоплатов, С.В. Лекарев. – М. : Изд-во ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 382 с.
 26. Шалагин Д. А. Методологические основы формирования экономической безопасности предприятия // Вестник Белорусского национального технического университета. – 2009. – № 1. – С. 98-102.
 27. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – №10. – С. 178-181.
 28. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук / Л.Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с.
 29. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – СПб : 1999. – 138 с.
 30. Экономическая безопасность хозяйственных систем / [под общей редакцией А.В. Колосова]. – М. : Изд-во РАГС, 2001. – 446 с.
- .